

„Улогата на фармацевтот во порационалната употреба на антибиотици и сузбивање на антимиڪробната резистентност“

Вовед

Главната причина за антимиڪробна резистентност (AMР) е нерационалната употреба на антибиотици. Студиите од Европа и светот покажуваат дека повеќе од 40% од рецептите со антибиотици се несоодветни. Ова е поврзано со тенденцијата на пациентите за самолекување и непотребната употреба на антибиотици за лекување на обични настинки или црвено грло, кои најчесто се предизвикани од вирални инфекции врз кои не дејствуваат антибиотици. Покрај самолекувањето на пациентите со антибиотици кои се останати од претходните заболувања, студите укажуваат и на незаконско издавање на антибиотици од фармацевтите во некои европски земји, како и нивно несоодветно пропишување од страна на лекарите.

Целта на сузбивањето на AMР е да се зачува можноста за лекување на сериозни инфекции. Во одредени ситуации, зачувувањето на ефикасноста на антибиотиците подразбира нивно помало користење. Ширењето на AMР не може да се сузбие на национално ниво. Тоа

е глобален проблем кој бара координирана акција од сите сектори на здравствената заштита.

Иако мултирезистентните соеви на патогени организми се појавуваат и во болниците, сепак намалувањето на AMР главно може да се оствари преку контрола на употребата на лекови во амбулантскиот сектор. Затоа, улогата на фармацевтот е клучна да се намали заканата од ширење на AMР. Фармацевтот е последниот здравствен работник во контакт со пациентот пред употребата на антибиотик. Следниве ситуации се од посебен интерес при разгледување на улогата на фармацевтот во сузбивање на AMР:

- издавање на антибиотици без рецепти
- спроведување на регулативата поврзана со неавторизирано издавање антибиотици
- донесување на несоодветни нови регулативи од областа, доколку е потребно
- приспособување на количеството на издадени и пропишани антибиотици
- водење сметка за остатоците од употребените анти-

биотици

- користење на фармацевтите во кампањи за промоција и зголемување на свесноста за употребата на антибиотици
- обезбедување на информации за пациентите од страна на фармацевтите за антибиотиците и АМР
- едукација на студентите и дипломираните фармацевти за АМР
- соработка на фармацевтите со лекарите кои пропишуваат антибиотици
- остварување на програми за антибиотска контрола во примарната заштита

Многу земји и организации имаат развиено стратегии и упатства за АМР. Меѓутоа, најголемиот дел од регулативните документи не ја вклучуваат улогата на фармацевтот во сузбивањето на АМР.

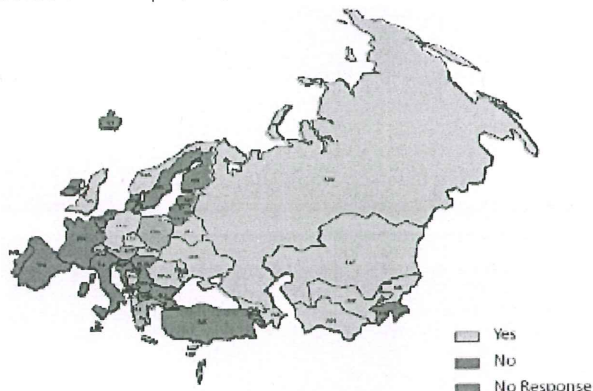
Поради тоа, Регионалната канцеларија за Европа на Светската здравствена организација (СЗО-ЕУРО) во 2014 година направи преглед студија на улогата и активностите на фармацевтите, аптеките и фармацевтските системи кои можат да придонесат кон порационалната употреба на антибиотици. Нивните заклучоци се темелат на практиката и искуствата присутни во земјите на СЗО-ЕУРО во однос на достапноста и употребата на антибиотици.

Резултати од студијата на СЗО

Во прегледот на СЗО за фармацевтската практика учествувале 43 од 53 земји-членки на СЗО-ЕУРО во 2014 година.

Според добиените резултати, во 19 земји пациентите можат легално да купат некои антибиотици без рецепт (Слика 1), Такви примери се: еритромицин гел 3% (30 гр) во Албанија, фузафунгин во Чешка, бакомицин во Норвешка, 24-часовна доза на кој било лек при ургентни ситуации во Романија, антибиотици со локално дејство (за очи и надворешна употреба) во Србија и Словачка, хлорамфеникол капки за очи за лекување на коњуктивит и азитромицин за кламидија во Велика Британија.

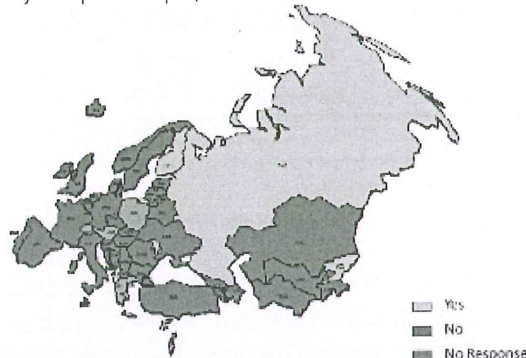
Слика 1: СЗО-ЕУРО земји во кои антибиотиците можат да се купат легално без рецепт (со жолто)

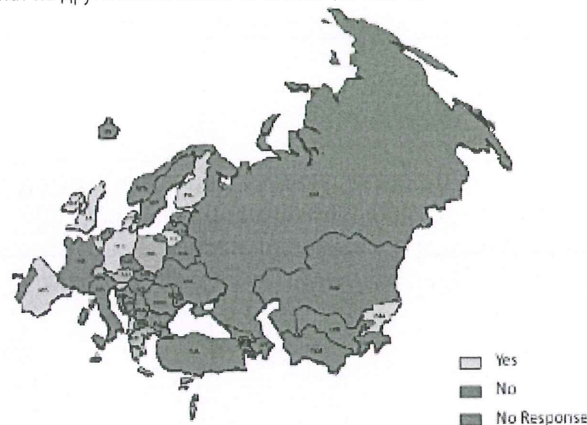
Во пет земји можат да се купат антибиотици преку интернет без рецепт (слика 2). Во 12 земји хуманите антибиотици можат да се купат и на други места освен во аптека, како на пример ветеринарна станица или аптека, па дури и на црниот пазар (слика 3).

Освен тоа, во 15 земји фармацевтите и лекарите тесно соработуваат во однос на пропишувањето лекови. Во вкупно 36 земји учесниците во истражувањето се согласиле дека фармацевтите можат да им го дадат потребниот совет на пациентите за употребата на антибиотици.

Слика 2: СЗО-ЕУРО земји во кои антибиотиците можат да се купат преку интернет без рецепт (со жолто)

Слика 3: СЗО-ЕУРО земји во кои антибиотиците можат да се купат на други места освен во аптека (со жолто)

Улогата на фармацевтот во употребата на лекови

Фармацевтите можат да помогнат во превенцијата на АМР на повеќе начини. Упатствата за добра фармацевтска практика, изработени од Меѓународната фармацевтска федерација (ФИП) и СЗО истакнуваат дека: „Мисијата на фармацевтската практика е да придонесе за подобрување на здравјето на луѓето и да им се помогне на пациентите со здравствени проблеми да го употребат лекот на најдобар можен начин“. Тоа ги вклучува следните активности:

- давање соодветни совети при издавање на антибиотик на пациентот или на семејството
- охрабрување пациентот целосно да ја доврши пропишаната антибиотска терапија

- соработка со лекарот во однос на дозите на антибиотиците
- препораки на пациентите за земање терапија која не вклучува антибиотик при минорни заболувања
- давање актуелни информации за антибиотиците на лекарите
- мониторинг на снабдувањето со антибиотици и нивната употреба од страна на пациентите

Успешни примери од европската практика

Фармацевтите можат да бидат ефективна врска меѓу лекарите и пациентите и таа своја позиција мораат подобро да ја искористат за постигнување рационална употреба на антибиотици. Примери на тесна соработка меѓу фармацевтите и лекарите во Европа постојат во Белгија, Франција, Норвешка, Шпанија, Холандија и Велика Британија.

Друг ефективен начин за обезбедување соодветна употреба на антибиотиците е спроведување на програма за антибиотска контрола (antibiotic stewardship). Притоа, фармацевтите ја мониторираат дозата и должината на терапијата, се консултираат со лекарите и ги советуваат пациентите. Принципите на антибиотската контрола веќе се вклучени во наставните програми за дипломски и постдипломски студии на лекарите и/или фармацевтите во повеќе од половината од анкетираниите земји, но сепак овој концепт не е доволно искористен во практиката. Исто така, новите дијагностички средства кои стануваат се подостапни во амбулантската практика ќе овозможат подобро таргетирање на соодветниот антибиотиски третман.

Секако, постојаното собирање на податоци за рецептите, продажбата и употребата на антибиотиците има голем потенцијал за мониторирање и мапирање на потрошувачката. Поради тоа, СЗО ги поттикнува земјите да ги доставуваат овие податоци во Европската мрежа за набљудување на употребата на антибиотици (European Surveillance of Antimicrobial Consumption Network - ESAC-Net) при Европскиот центар за превенција и контрола (European Centre for Prevention and Control - ECDC) и Мрежата за Централноазиско и Источноевропско набљудување на АМР (Central Asian and Eastern European Surveillance of Antimicrobial Resistance - CAESAR network)

Промоција на извештајот

Според најновиот извештај на СЗО-ЕУРО, фармацевтите се најдобро поставените здравствени работници кои можат значително да придонесат за промоција на рационалната употреба на антибиотици. При одбележувањето на Европскиот ден за свесноста за антибиотици (European Antibiotic Awareness Day) на 18 Ноември 2014 година, СЗО побара поголема вклученост на фармацевтскиот сектор во сузбивањето на АМР. Нивните претставници порачаа: „Потребна е промена на концептот на аптеките од продажна дејност во

давање фармацевтски услуги. Тоа веќе се случува во одреден број европски земји, но треба да стане правило во цела Европа. Фармацевтите издаваат лекови на пациентите и тие се важни соработници во битката против АМР. Затоа треба да им биде овозможено да дадат точни информации и совети за соодветна употреба на антибиотиците“.

Повеќе информации може да се прочитаат на: www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/medicines/publications/2014/the-role-of-pharmacist-in-encouraging-prudent-use-of-antibiotic-medicines-and-averting-antimicrobial-resistance-a-review-of-current-policies-and-experiences-in-europe. ■

Подготвила:

Верица Ивановска,

дипл. фарм. и м-р по јавно здравје

Користена литература:

1. WHO Regional Office for Europe. The role of pharmacist in encouraging prudent use of antibiotic medicines and averting antimicrobial resistance – a review of current policies and experiences in Europe. Copenhagen: 2014
2. Laxminarayan R, Duse A, Wattal C, Zaidi AK, Wertheim HF, Sumpradit N et al. Antibiotic resistance-the need for global solutions. The Lancet. Infectious Diseases. 2013;13(12):1057-98
3. Väänänen MH, Pietilä K, Airaksinen M. Self-medication with antibiotics--does it really happen in Europe? Health Policy. 2006;77(2):166-71
4. Dickerson LM, Carek PJ. The pharmacist's role in promoting optimal antimicrobial use. Pharmacotherapy: The Journal of Human Pharmacology and Drug Therapy. 2000;20(6):711-23
5. PGEU statement: community pharmacists' contribution to the control of antibiotic resistance. Approved by the General Assembly on 17 November 2009. Brussels: Pharmaceutical Group of the European Union; 2009
6. FIP Statement of policy control of antimicrobial medicines resistance (AMR). The Hague: International Pharmaceuticals Federation (FIP); 2008
7. International Pharmaceutical Organization, WHO. Good pharmacy practice. Joint FIP/WHO guidelines on GPP: standards for quality of pharmacy services. The Hague: International Pharmaceutical Federation; 2012